

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на **Мария Аристотелус** на тема:

„Спортна среда и състезателно поведение“

за получаване на образователната и научната степен „доктор“

област на висшето образование

3. Социални, стопански и правни науки.

Професионално направление: Психология

рецензент: Доц. Галина Домусчиева-Роглева, доктор

Мария Аристотели Аристотелус е докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Социална, трудова и педагогическа психология“ на Философски факултет, СУ „Св. Кл. Охридски“. Тя е завършила магистърска програма по „Спортна психология“ в НСА „В. Левски“ и има бакалавърска степен по психология от СУ „Св. Кл. Охридски“. Наред с това има богат опит като състезателка по художествена гимнастика от националния отбор на Република Кипър, както и като треньор по художествена гимнастика и спортен психолог. В настоящия момент работи като преподавател по спортна психология в „European University of Cyprus“.

Представеният дисертационен труд е насочен към разкриване на особеностите на спортната среда, на базовите характеристики на личността и влиянието, което оказват върху състезателното поведение при спортисти от два различни вида спорт – футбол и художествена гимнастика, от две различни култури. Значимостта и влиянието върху постигнатите резултати са причина за множеството изследвания в сферата на спортната психология като цяло. В Кипър обаче изследванията в тази област са малобройни и не-

достатъчни, за да се отговори на потребностите на спортната наука и практика.

Дисертацията е с обем 153 страници, илюстрирани с 22 таблици, 23 фигури. Структурата включва: увод, четири глави, изводи и препоръки, библиография. Библиографията съдържа 143 литературни източника, от които 79 на кирилица, 40 на латиница, 18 на гръцки език и 5 електронни източника. Коректно са представени приносите на българските автори в спортната психология и са цитирани множество изследвания в областта на психологията, които се отнасят до изследваните проблеми.

Първата глава (5 - 38 стр.) включва теоретичната постановка на проблема. Разглежда се влиянието на социалната среда и конкретни нейни аспекти: икономическите условия, семейството, училището, професията, културните условия, политическата среда, законовите и нормативни рамки, обществените нагласи, потребности и ценности върху формирането на личността и поведението. Развитието на личността е разгледано от гледна точка на културно-историческата теория на Л. Виготски, биоecологичния модел на Ю. Бронфенбренер, теорията на полето на К. Левин, както и на други теории и модели в българската и чуждестранната психология, разглеждащи взаимодействието между средата и личността.

Съществено внимание е отделено на спортната среда като вид социална среда, на факторите, които подпомагат или възпрепятстват заниманията със спорт. Анализират се особеностите на спорта като специфичен вид човешка дейност. Посочват се повишените изисквания особено към състезателите от елитния спорт, които пораждат психическо напрежение. Спортната среда, както и социалната среда също се разглежда на пет нива. Спецификата на спортната среда и професионализацията на спорта водят до усложнена ситуация, характеризираща се с редица конкретни противоречия.

Втората глава (39 - 76 стр.) е посветена на влиянието на спортната среда върху състезателното поведение. В първия параграф се анализират спортната среда, личността и състезателното поведение, отношенията между личността и спортното постижение. Разглеждат се взаимовръзките между състезателното поведение и състезателната реализация, както и различните изисквания към състезателното поведение на спортиста в зависимост от вида спорт. Последователно се разкриват специфичните характеристики и особеностите на състезателното поведение в художествената гимнастика и футбола. Конкретизират се обективните и субективните фактори, които предизвикват психично напрежение, както и личностните качества, които се формират под влияние на заниманията с художествена гимнастика и футбол. Четвъртият параграф на тази глава изяснява психичните качества и умения, които се свързват с оптимални психични състояния и се отразяват на състезателното поведение. В последния параграф се представя собствената концептуална рамка, която е в основата на изследването. Тя включва основните аспекти за адаптацията на спортиста и ефективността на състезателното поведение: локализация на контрола, Аз-ефективност, себепрепятстване, перфекционизъм, целева ориентация, мотивационен климат и спортна увереност.

В направения теоретичен обзор Мария Аристотелус показва познаване на психологическите концепции и умения за подходящо интерпретиране на теориите и резултатите от емпирични изследвания.

В третата глава (77 – 83 стр.) ясно и коректно са представени работната хипотеза, целта, задачите, методиката и организацията на емпиричното проучване. Обект на изследване са 100 лица – 50 състезателки по художествена гимнастика (по 25 от Кипър и България) и 50 футболисти (също по 25 от Кипър и България). Детайлно е описана методиката на изследване, която е съобразена с целта, хипотезата и задачите на изследването. Включени са следните психологически въпросници:

- скала за диагностика на спортната увереност;
- методика за изследване на Аз-ефективността в спорта;
- скала за изследване на мултидимензионалния перфекционизъм в спорта;
- въпросник за изследване на възприетия мотивационен климат;
- въпросник за изследване на целевата ориентация в спорта;
- въпросник за изследване на локализацията на контрола.

В четвъртата глава (84 – 135 стр.) се прави анализ и се интерпретират резултатите от изследването. Приложените статистически методи (вариационен, сравнителен, корелационен и регресионен анализи) дават възможност да се установят значими от научно-изследователска гледна точка резултати и разкриват уменията на докторантката при интерпретирането на данните. Анализирани са последователно спортната увереност, Аз-ефективността, целевата ориентация, мотивационния климат, локализацията на контрола и перфекционизма, като са потърсени значимите различия между групите, разделени по вид спорт и националност. Специално внимание е отделено на разкриването на взаимозависимостите между показателите. Приложен е регресионен анализ, за да се установи влиянието на изследваните психически характеристики върху спортната увереност и Аз-ефективността. Установява се, че външната локализация на контрола и родителската критика пречат на изграждането на спортната увереност, докато целевата ориентация към задачата ѝ влияе положително. Аз-ефективността се влияе отрицателно от целевата ориентация към егото и от себепрепятстването и положително от организираността.

На основата на емпиричните данни и техния анализ са изведени шест извода и са посочени четири основни препоръки, които са значими за спортната практика.

Могат да бъдат изведени следните приноси моменти на настоящата дисертация:

1. Реализирано е межкултурно изследване на значим за спортната практика проблем като са съпоставени резултатите от два популярни, но различни по своя характер видове спорт.

2. Теоретичната част е написана на професионален и стилистично издържан език. Трябва да се подчертае умението на докторантката да обедини изследванията около ясна изследователска рамка и максимално да ги подчини на основната насока в дисертацията. Постигнат е баланс между теоретичния обзор и емпиричната част, включваща методиката на изследването и анализа на получените резултати.

3. Най-голяма тежест в цялостната дисертационна разработка има реализираното емпирично изследване и интерпретациите, направени върху получените резултати. Целта, хипотезата и задачите на емпиричното изследване са поставени коректно. Същата оценка е валидна за включените в проучването променливи и обработката на събраните емпирични данни, което разкрива уменията на Мария Аристотелус да анализира съвкупността от данни и да открие най-значимите закономерности сред тях.

3. Получените резултати разкриват определени различия по отношение на основните личностни характеристики (Аз-ефективността, себепрепятстването и спортната увереност) в групите, разделени по вид спорт и националност, които могат да се вземат предвид при оптимизиране на психологическата подготовка както в България, така и в Кипър.

Заключение:

Дисертационният труд на тема: „Спортна среда и състезателно поведение“ разглежда актуални проблеми от спортно-педагогическата дейност, разработен е на високо теоретично и емпирично равнище. Мария Аристотелус демонстрира много добра ориентация в проблема, професионална култура, ерудиция и умение задълбочено да анализира получените данни. Част от резултатите имат приносен характер. Трудът

има значителна практическа стойност и съответства на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Като имам предвид посоченото, убедено предлагам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Мария Аристотелус.

11.06.2017 г.

Рецензент:

Доц. Галина Домусчиева-Роглева, доктор